

**ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА,
КРИМІНОЛОГІЇ ТА КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ПРАВА**

БАБІКОВ Д. В.,
старший оперуповноважений в особливо
важливих справах
(Представництво внутрішньої безпеки в
Донецькій та Луганській областях
Головного управління
Внутрішньої безпеки
Служби безпеки України),
аспірант
(Луганський державний університет
внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка)

УДК 343.541

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.1.26>

**ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ
НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ПРЕДМЕТІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН**

У статті вивчаються підходи законодавчих органів зарубіжних країн до регламентації кримінальної, адміністративної відповідальності за митні правопорушення. Зроблена спроба оцінити ступінь вивченості та актуальності цього напрямку у практиці вітчизняного законодавства. Проведений аналіз досвіду регулювання відповідальності за порушення цих відносин у зарубіжному кримінальному законодавстві за окремими критеріями (за об'єктом і предметом митних злочинів, за формами злочинної поведінки: контрабанда, ухилення від сплати митних платежів тощо). Проаналізовані особливості диференціації кримінальної відповідальності за порушення правил переміщення різного роду товарів і предметів через митний і державний кордони зарубіжних держав, узятих кримінальним законом під охорону. Здійснено дослідження законодавства зарубіжних країн, яке спрямоване на боротьбу з контрабандою предметів і товарів, яка завдає серйозної шкоди економічній безпеці країни. Це має певне значення для пошуку найкращих законодавчих рішень з метою вироблення пропозицій щодо вдосконалення законодавства України. Проведеним аналізом відповідних норм кримінального законодавства зарубіжних країн встановлено, що підходи іноземних законодавчих органів до врегулювання кримінальної та адміністративної відповідальності за митні правопорушення в різних країнах суттєво відрізняються. Актуальність цього дослідження полягає у можливості використання порівняльного підходу та запозиченні позитивного іноземного досвіду для вдосконалення аналогічного національного кримінального законодавства. Таким чином, проблема боротьби з контрабандою товарів та предметів гостро стоїть не лише в Україні, а й майже у всіх країнах світу, що вимагає обміну позитивним досвідом у цій сфері.

Ключові слова: контрабанда, відповідальність, зарубіжні країни, порушення митних правил, товар.

Babikov D. V. Foreign experience in criminal law countering the illegal movement of items across the customs border

The article studies the approaches of the legislative bodies of foreign states to the regulation of criminal, administrative responsibility for customs offenses. An attempt is made to assess the degree of study and relevance of this area in the practice of domestic legislation. The analysis of the experience of regulating liability for violation of these relations in foreign criminal legislation according to certain criteria (on the object and subject of customs crimes, according to the forms of criminal behavior: smuggling, evasion of customs payments, etc.) is carried out. The features of differentiation of criminal liability for violation of the rules for the movement of various kinds of goods and items across the customs and state borders of foreign states, taken under criminal law under protection, are analyzed. The study of the legislation of foreign countries, which is aimed at combating the smuggling of goods and supplies, is of some value for finding the best legislative solutions in the process of improving domestic legislation. The analysis of the relevant norms of the criminal legislation of foreign countries shows that the approaches of the legislative bodies to the regulation of criminal and administrative liability for customs offenses in different countries differ significantly. The relevance of this study lies in the possibility of using a comparative approach and borrowing positive foreign experience in order to improve a similar national criminal law. Therefore, the problem of combating smuggling of goods and objects is acute not only in Ukraine but also in almost all countries of the world, which requires the exchange of experience in this difficult matter. To this end, an analysis of the relevant criminal legislation of some CIS countries and other countries.

Key words: *smuggling, responsibility, foreign states, countries, violation of customs regulations, goods.*

Вступ. Вивчення законодавства зарубіжних держав, яке спрямоване на боротьбу з контрабандою предметів та товарів, становить певну цінність для пошуку найкращих законодавчих рішень у процесі вдосконалення вітчизняного законодавства. Аналіз відповідних норм кримінального законодавства зарубіжних країн свідчить про те, що підходи законодавчих органів до регламентації кримінальної, адміністративної відповідальності за митні правопорушення в різних країнах суттєво відрізняються. Актуальність цього дослідження полягає в можливості використання порівняльного підходу та запозиченні позитивного зарубіжного досвіду з метою вдосконалення аналогічного національного кримінального закону. Тому проблема боротьби з контрабандою товарів та предметів постає гостро не тільки в Україні, але й практично в усіх державах світу, що вимагає обміну досвідом у такій непростій справі [1]. З цією метою проведений аналіз відповідного кримінального законодавства деяких країн СНД та Західної і Східної Європи.

Постановка завдання. Мета статті – провести аналіз законодавства окремих зарубіжних держав про відповідальність за контрабанду предметів і товарів, на основі чого визначити спільні та індивідуальні підходи законодавців з метою подальшого удосконалення національного кримінального законодавства в цій сфері шляхом запозичення позитивного зарубіжного досвіду.

Результати дослідження. Питання, що досліджуються в роботі, частково висвітлювалися у працях дослідників у галузі кримінального права та кримінології, які тією чи іншою мірою розглядали тему кримінальної відповідальності за злочини у сфері контрабандного переміщення предметів і товарів: О.М. Джужі, А.П. Закалюка, О.В. Козаченка, О.М. Костенка, О.О. Кравченко, Н.А. Мирошниченко, А.А. Музики, О.В. Наден, Ю.А. Пономаренко, В.Г. Пшеничного, М.П. Селіванова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.А. Тимошенка, Є.В. Фесенка, М.І. Хавронюка, М.С. Хруппи, В.М. Шевчука, С.С. Яценка та інших.

Контрабанда як склад злочину розглядалася в дослідженнях вітчизняних та зарубіжних учених: С.А. Гадойбосва, В.О. Владимірова, Ю.Г. Кісловського, М.П. Карпушина, О.М. Омельчука, О.В. Процюка, В.В. Сіленка, Ю.І. Сучкова та інших.

До проблеми криміналізації (декриміналізації) товарної контрабанди приверталась увага в роботах О.О. Дудорова, Ю.П. Степанової, М.І. Хавронюка та інших.

Актуальні проблеми розвитку кримінального законодавства зарубіжних країн про відповідальність за контрабанду наркотичних засобів і психотропних речовин вивчалися Ю.А. Кричуном.

Питання унормування відповідальності за контрабанду в країнах різних правових систем досліджувалися Т. Ніколаєнко, Д. Хоменком.

Виклад основного матеріалу. Однією з найбільш гострих проблем у нашій державі нині є контроль економічних відносин, що зумовлено різними соціальними та політичними чинниками. Не останнє місце у вирішенні цього питання посідає кримінально-правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

З метою пошуку оптимальних моделей боротьби з контрабандою у процесі вдосконалення кримінального законодавства України в сучасних умовах глобалізації вивчення досвіду зарубіжних держав, спрямованого на протидію контрабанді, становить особливу цінність.

Необхідно зауважити, що контрабанду відносять до транснаціональних злочинів. До того ж контрабанда, що вчиняється систематично й (або) у великих розмірах, передбачає її здійснення у співучасті з розподілом ролей і взаємодії злочинних груп, що існують на території двох і більше держав.

Боротьба з контрабандою є однією з найгостріших проблем світової спільноти. Україна не є в цьому аспекті винятком. Більше того, у сучасних умовах розвитку нашої країни, де тіньова економіка стимулює щорічний приріст злочинів у сфері зовнішньоекономічної діяльності, найбільш актуальними проблемами залишаються: незаконні експортно-імпорتنі операції з сировинними ресурсами; вивезення з України за кордон стратегічної сировини, валютних цінностей; ухилення від сплати митних платежів.

Ці правопорушення завдають серйозної шкоди економічній безпеці країни, й одним із найбільш суспільно небезпечних злочинів такого роду є контрабанда.

Більшість країн визначають контрабанду як один із найнебезпечніших видів злочинної діяльності. Найбільш загрозливою вважається контрабанда зброї та боєприпасів, наркотиків, творів мистецтва, цінних диких тварин тощо.

Н.В. Кузнецова виділяє два різних підходи до розмежування законодавства у сфері протидії контрабанді.

Перший підхід полягає у криміналізації країнами визначеного кола діянь, які можна віднести до економічної контрабанди, і являє собою накладення заборони на ввезення і вивезення до/з території держав Європейського Союзу певних предметів або товарів [2].

Найбільш чітко окреслений підхід закріплений Кримінальним кодексом Республіки Сан-Марино [3].

Законодавствами різних країн передбачаються за цей вид злочину такі основні види покарань, як штраф і позбавлення волі на певний термін. Законодавством окремих держав передбачено за вказані злочини конфіскацію майна (наприклад, кримінальний кодекс Вірменії) [4]. Кримінальним законодавством інших країн також передбачаються такі види покарань, як: виправні роботи й обмеження свободи (Казахстан, Республіка Білорусь), позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю (ч. 4 ст. 289 Кримінального кодексу Республіки Таджикистан) [5].

Законодавством провідних країн ЄС відповідальність за вчинення контрабанди є різноманітною. Деякі країни ЄС, наприклад Бельгія, Норвегія, Австрія, взагалі не закріплюють відповідальність за незаконне ввезення або вивезення товарів.

Як зазначає Н.В. Кузнецова, другий підхід виражається в криміналізації тільки тих діянь, які становлять найбільшу суспільну небезпеку. До цієї групи, як правило, належить

контрабанда вилучених із вільного обігу предметів (зброї, вибухових пристроїв, наркотичних засобів, радіоактивних матеріалів тощо) [2].

У КК Франції законодавець за нейтрального ставлення до контрабанди економічного характеру одночасно встановлює підвищену кримінальну відповідальність за «незаконне ввезення або вивезення наркотиків». Відповідно до ст. 222-36 КК Франції, за цей вид злочину передбачено покарання у вигляді 10 років тюремного ув'язнення і штрафу в розмірі 500 тис. євро [6].

У законодавстві Німеччини за вчинення простої контрабанди передбачається позбавлення волі строком до п'яти років. Згідно з Кримінальним кодексом Німеччини, контрабандою є ввезення і вивезення матеріалів, які використовуються для виготовлення службових посвідчень (папір, пластини, форми, кліше, бланки службових посвідчень тощо). Відповідно до ст. 275 Кримінального кодексу Німеччини, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком на два роки або штраф [7].

Так, §275 Кримінального кодексу Німеччини встановлено відповідальність за контрабандне ввезення і вивезення:

1) пластин, форм, поліграфічних наборів, кліше, негативів, матриць або подібних пристосувань, придатних за своїм родом для вчинення діяння;

2) паперу, подібного до паперу, призначеного для виготовлення службових посвідчень й особливим чином захищеного від підробки, або паперу, який можна переплутати зі справжнім;

3) бланків службових посвідчень.

Санкція цієї кримінально-правової норми передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 2 років або штраф.

У разі наявності кваліфікуючих ознак, тобто вчинення цих дій у вигляді промислу або як члена банди, покарання встановлюється у вигляді позбавлення волі на строк від 3 місяців до 3 років. Законодавець передбачає можливість звільнення від покарання за вчинення подібних дій у разі добровільної відмови.

У §276 Кримінального кодексу Німеччини закріплено відповідальність за контрабандне ввезення і вивезення підроблених або фальсифікованих службових посвідчень, що містять фальшиве засвідчення заяв, переговорів або правових відносин, а також неправдиве посвідчення посадовою особою фактів або неправдивих відомостей, внесених до публічних реєстрів, книг або офіційних даних.

У §328 Кримінального кодексу Німеччини закріплена відповідальність за ввезення і вивезення радіоактивних речовин та інших небезпечних речовин і ресурсів. За вказаний вид правопорушення передбачена відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років і штраф [7].

Кримінальним кодексом Швейцарії закріплений склад злочину, пов'язаний із ввезенням у країну різного роду предметів (звукових записів, фотознімків, зображень тощо) з нав'язливим зображенням жорстокості щодо людей або тварин. У статті 135 КК Швейцарії закріплено, що за вказані дії особа карається тюремним ув'язненням або штрафом [8].

Згідно зі ст. 144-б КК Швейцарії, притягуються до кримінальної відповідальності особи, що вчинили діяння, пов'язані зі ввезенням у країну програм для неправомірної зміни або ліквідації даних або з метою зробити їх непридатними. За цей вид злочинів передбачена відповідальність у вигляді тюремного ув'язнення або штрафу.

Також кримінальним законодавством Швейцарії (ст. 236 КК Швейцарії) встановлено відповідальність за умисне ввезення в країну корму, шкідливого для здоров'я тварин, або засобів для корму. За вказаний вид злочину передбачено відповідальність у вигляді тюремного ув'язнення або штрафу, а за необережне вчинення цих діянь покаранням є штраф. Крім того, кримінальним законодавством Швейцарії (ст. 243, 244 КК Швейцарії) закріплено відповідальність за ввезення фальсифікованих банкнот, металевих монет або службових знаків оплати, а також фальшивих паперових грошей. За цей вид злочину передбачена відповідальність у вигляді ув'язнення на строк до 5 років [8].

В італійському законодавстві терміном «контрабанда» охоплюються всі митні злочини, за які передбачена кримінальна відповідальність. Серед покарань за вчинення зазначених діянь передбачений тільки штраф, який обчислюється пропорційно [9].

Кримінальним законодавством Туреччини закріплено відповідальність за ввезення в країну підроблених або фальшивих грошей, наркотиків, предметів непристойного характеру.

Особливу увагу звернено на такі склади злочинів, як ввезення в країну підроблених або фальшивих грошей, національних золотих прикрас, що карається ув'язненням на термін від 3 до 12 років і тяжким грошовим штрафом у розмірі від 1 тис. до 10 тис. лір (ст. 316 КК Туреччини). Наявність пом'якшуючих обставин у разі вчинення подібних дій зумовлює скорочення покарання від однієї третини до половини (ст. 318 КК Туреччини). У разі ввезення в країну підроблених і фальшивих знаків оплати (цінних паперів, талонів, марок) покарання за це діяння скорочується наполовину порівняно з межами покарання, передбаченими санкцією ст. 316 КК Туреччини (ст. 322 КК Туреччини).

У КК Туреччини містяться норми, що закріплюють відповідальність за контрабанду наркотиків. У ч. 1 ст. 403 КК Туреччини вказано, що ввезення в країну наркотичних речовин без наявності дозволу або всупереч умовам дозволу карається тяжким ув'язненням на термін від 10 до 20 років і значним грошовим штрафом у розмірі 500 тис. лір за кожен грам із дробом наркотичних речовин. У ч. 2 ст. 403 КК Туреччини передбачено відповідальність за вивезення з країни наркотичних речовин. За цей вид злочину передбачено покарання у вигляді ув'язнення на термін від 6 до 12 років і штраф у розмірі 50 тис. лір за кожен грам із дробом наркотичних речовин [10].

Законодавством держав, що раніше входили до складу СРСР (Азербайджану, Республіки Білорусь, Казахстану), передбачено покарання за контрабандні злочини в розмірі від 10 до 15 років позбавлення волі. Кримінальні кодекси цих країн розроблялися відповідно до модельного Кримінального кодексу країн СНД 1996 р.

Наприклад, ст. 209 КК Республіки Казахстан зазначає про відповідальність за «економічну контрабанду». Таким складом злочину передбачено відповідальність за переміщення у великому розмірі через митний кордон товарів або інших предметів (за винятком предметів, вилучених з вільного обігу). Це переміщення здійснюється поза митним контролем, або з приховуванням від нього, або з обманним використанням документів чи засобів митної ідентифікації. Також у ст. 209 КК Республіки Казахстан передбачено відповідальність за порушення правил декларування товарів, щодо яких встановлено спеціальні правила переміщення їх через митний кордон.

У ст. 250 КК Республіки Казахстан закріплено відповідальність за контрабанду предметів, вилучених із вільного обігу (таких як наркотики, сильнодіючі та отруйні речовини, радіоактивні або вибухові речовини, зброя, боєприпаси тощо). Максимальне покарання за вчинення цих дій за наявності особливо кваліфікуючих ознак – позбавлення волі від 5 до 12 років з конфіскацією майна або без такої. У ст. 214 КК Республіки Казахстан закріплено відповідальність за ухилення від сплати митних зборів, податків, митних зборів, зборів за видачу ліцензії або інших митних платежів у великих розмірах [11].

У ч. 1 ст. 206 КК Азербайджанської Республіки закріплено відповідальність за «економічну» контрабанду, тобто переміщення (ввезення і вивезення) у великому розмірі предметів через митний кордон. Покарання за цей вид злочину передбачає позбавлення волі на строк до 5 років. У ч. 2 ст. 206 КК Азербайджанської Республіки сконструйовано склад контрабанди предметів, виключених із вільного обігу (таких як наркотики, сильнодіючі, отруйні речовини, зброя всіх видів, стратегічно важлива сировина, предмети, що мають культурну, історичну або археологічну цінність).

У статті 209 КК Азербайджанської Республіки закріплено відповідальність за ухилення від сплати митних платежів. Відповідно до ч. 1, 2 ст. 209 КК Азербайджанської Республіки передбачено покарання у вигляді позбавлення волі до 2 років. Кваліфікуючими ознаками законодавець визнав неодноразовість і великий розмір.

Стаття 228 КК Азербайджанської Республіки «Контрабанда» складається з 4 частин, редакція диспозицій відповідних норм і межі санкцій майже аналогічні до статті 206 КК Азербайджанської Республіки. Подібним чином законодавцем регламентована відповідальність за ухилення від сплати митних платежів (ст. 231 КК Азербайджанської Республіки) [12].

Компромісний підхід характеризується нейтральним або ліберальним ставленням до економічної контрабанди з одночасним встановленням підвищеної кримінальної відповідальності за незаконне ввезення або вивезення товарів, виключених з вільного обороту, насамперед наркотиків [13].

Такий підхід до закріплення відповідальності за контрабанду міститься в Кримінальному кодексі Республіки Таджикистан. Відповідно до КК Республіки Таджикистан норми, що встановлюють відповідальність за злочини, пов'язані з незаконним ввезенням на територію держави і вивезенням із неї відповідних товарів, предметів, закріплені у ст. 289, 291. Так, санкція ч. 2 ст. 289 КК Республіки Таджикистан передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 8 до 12 років із конфіскацією майна або без такої [14].

Висновки. Отже, з вищенаведеного аналізу кримінального законодавства зарубіжних країн можна зробити такі висновки:

- протидія контрабанді зазвичай нерозривно пов'язується із забезпеченням економічної безпеки країни під час здійснення зовнішньоекономічної діяльності;
- особливо важливим напрямом у вказаній сфері є недопущення інтервенцій як промислового, так і загальнонебезпечного характеру (зброя, наркотики тощо);
- на забезпеченні економічної безпеки країни повинні бути сфокусовані правові механізми, організаційні, тактичні методи та засоби;
- у кримінальних законодавствах зарубіжних країн є значні розбіжності щодо оцінки ступеня суспільної небезпеки за злочини контрабандної спрямованості; максимальним покаранням за простий склад злочину є позбавлення волі до 6 років;
- вітчизняний законодавець солідарний із зарубіжним у питанні визначення об'єкта посягання під час переміщення фальсифікованих, недоброякісних і незареєстрованих лікарських засобів, медичних виробів, визначаючи як об'єкт посягання здоров'я населення.

Аналізуючи положення кримінальних законів вищезазначених держав, можна побачити, що проблемі боротьби з «товарною» контрабандою приділяється достатня увага, яка полягає в намаганні у подальшому мінімізувати скоєння таких злочинів за допомогою встановлення санкцій. Це являє собою превентивну функцію законодавства.

Список використаних джерел:

1. Кричун Ю.А. Аналіз зарубіжного кримінального законодавства про відповідальність за контрабанду наркотиків. *Науковий вісник ДДУВС*. 2017. № 4, с. 189.
2. Кузнецова Н.В. Сравнительная характеристика наказаний за контрабанду в России и некоторых зарубежных странах. *Пенитенциарная наука*. 2016. № 4 (36). URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/sravnitelnaya-harakteristika-nakazaniy-za-kontrabandu-v-rossii-i-nekotoryh-zarubezhnyh-stranah>. (дата звернення: 15.02.2021).
3. Кримінальний кодекс Республіки Сан-Марино. URL : <http://www.twirpx.com/file/1795288/grant/>. (дата звернення: 14.02.2021).
4. Кримінальний кодекс Республіки Вірменія. URL : <http://www.competition.am/uploads/resources/qreakanRUS>. (дата звернення: 14.02.2021).
5. Кримінальний кодекс Республіки Таджикистан. URL : http://continent-online.com/Document/?doc_id=30397325. (дата звернення: 14.02.2021).
6. Кримінальний кодекс Франції. URL : https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_1c/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006165284/#LEGIARTI000021342971 (дата звернення: 14.02.2021).
7. Кримінальний кодекс Федеративної Республіки Німеччини. URL : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1242733&subID=100102942,100102944,100103642,100104110>. (дата звернення: 14.02.2021).

8. Кримінальний кодекс Швейцарії. URL : <http://law.edu.ru/norm/norm.asp?normID=1241950>. (дата звернення: 14.02.2021).
9. Кузнецов А.П. Законодательная регламентация государственной политики противодействия налоговым преступлениям в странах дальнего зарубежья. 2005. № 1. С. 11.
10. Кримінальний кодекс Туреччини. URL : <https://www.turkishadvocate.ru/ugolovnikodeksturtsii/>. (дата звернення: 14.02.2021).
11. Кримінальний кодекс Республіки Казахстан. URL : https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575252. (дата звернення: 14.02.2021).
12. Кримінальний кодекс Азербайджанської Республіки. URL : http://continent-online.com/Document/?doc_id=30420353. (дата звернення: 14.02.2021).
13. Прохоров Л.А., Скачко А.В. Правовые модели противодействия контрабанде: опыт зарубежного законодательства. *Общество и право*. 2013. № 2 (44). URL : <https://cyberleninka.ru/article/n/pravovye-modeli-protivodeystviya-kontrabande-opyt-zarubezhnogo-zakonotvorchestva>. (дата звернення: 15.02.2021).
14. Кримінальний кодекс Республіки Таджикистан URL : http://continent-online.com/Document/?doc_id=30397325. (дата звернення: 14.02.2021).

